

MAKTABGACHA YOSH DAVRIDAGI BOLALARNI IJTIMOIIY MOSLASHUV JARAYONIDA O‘Z-O‘ZINI ANGLASH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Nazarova Dilnoza O‘razaliyevna

Zarmed universiteti “Ijtimoiy fanlar” kafedrası o‘qituvchisi

Atamuradova Hadiya

Zarmed universiteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya. Maktabgacha yoshda bolaning o‘zi haqidagi g‘oyalari hamda atrofni idrok qilishi sezilarli darajada o‘zgarib boradi: u o‘z imkoniyatlarini yanada to‘g‘ri tasavvur qilishni boshlaydi, boshqalarning u bilan qanday munosabatda bo‘lishini tushunadi, bu esa atrofni idrok etish va bilishni keltirib chiqaradi. Maktabgacha yoshning oxiriga kelib, bolalarda o‘zini anglashning boshlang‘ich shakllari - bolaning bilishi va uning fazilatlari, imkoniyatlarini baholash hamda o‘zi uchun o‘z tajribalarini kashf etish rivojlanadi.

Kalit so‘zlar: maktabgacha yosh, atrof - muhit, ta’lim metodi, ijodiy fikrlash, tarbiya, bilim, “Men”konsepsiyasi, psixologik yondashuv, kichik guruhlar, ta’lim texnologiyasi.

Аннотация. Основными видами дидактических игр являются интеллектуальные (мысленные), подвижные и смешанные игры. Эти игры помогают участникам развивать умственные, физические, моральные, психологические, эстетические, художественные предпринимательские, трудовые и другие навыки. В процессе обучения преимущественно используются дидактические игры, которые показывают мотивацию учащихся к обучению и их склонность к профессии, повышающей их способности и интересы в различных направлениях. В данной статье рассматривается использование интерактивных методов дидактических игр в образовательном процессе.

Ключевые слова: дидактические игры, память и доверия, творческое мышление, компьютерный инструмент, малые группы, творческие игры и игры с правилами, образовательные технологии, обучение, знания.

Abstract. In preschool age, the child's ideas about himself and his perception of the environment change significantly: he begins to more accurately imagine his

capabilities, understand how others relate to him, which leads to perception and knowledge of the environment. By the end of preschool age, children develop the initial forms of self-awareness - the child's knowledge and assessment of his qualities, capabilities, and the discovery of his own experiences for himself.

Key words: preschool age, environment, educational method, creative thinking, upbringing, knowledge, "I" concept, psychological approach, small groups, educational technology.

Bugungi kunda "Men" muammosi tobora dolzarb muammolardan biriga aylanib bormoqda. Bu insonning ahamiyati darajasini, uning zamonamizning muammolarini hal qilish qobiliyati, zamonaviy inson qadriyatlari muammolari bilan belgilash zarurati va nihoyat, o‘zini jamiyatning bir qismi sifatida tarifi bilan chambarchas bog‘liqdir. Bolani ijtimoiy dunyo bilan tanishtirish, boshqa odamlar bilan munosabatlarni o‘rnatish, aksariyat psixologlarning fikriga ko‘ra, o‘zi haqida g‘oyalarni shakllantirishdan boshlanadi. O‘zini anglash hamda o‘zini idrok etish muammosi psixologiyada eng qiyin muammolardan biri hisoblanadi.

Tadqiqotchilar ta’kidlashlaricha, erta yoshdan boshlab bolalar o‘zlari tanasiga, harakatiga, tashqi ko‘rinishiga, shuningdek atrofda odamlarga va ularning munosabatlariga alohida qiziqish bilan qarashadi. O‘zi haqida shakllangan g‘oyalar bolaning odamlar bilan (kattalar va tengdoshlar) munosabatlarining shakllanishiga handa bolalar faoliyatining barcha turlarini rivojlanishiga ta’sir qiladi.

Psixologiyada o‘zini anglash hamda o‘zini idrok qilish muammosiga katta e’tibor qaratildi. Psixologlar K.A.Abulxanova, B.G.Ananyeva, A.S.Arsentieva, R.Berns, A.A.Bodaleva, A.V.Ivaschenko, I.S.Kon, K.Levin, A.Maslou, K.Rojers, S.A.Rubinshteyn, A.N.Slavskoy, E.Elkonin va boshqalar shu muammo ustida tadqiqotlar olib bordilar. Maktabgacha yosh - bu inson hayotidagi o‘ziga xos davr. Bu davr atrofda dunyoni faol bilish vaqti, odamlar o‘rtasidagi munosabatlarning ma’nosi, ob’ektiv va ijtimoiy dunyo tizimidagi o‘zini anglash va idrok etishning rivojlantirish davridir. Maktabgacha yoshda bolaning o‘zi haqidagi g‘oyalari hamda atrofni idrok qilishi sezilarli darajada o‘zgarib boradi: u o‘z imkoniyatlarini yanada to‘g‘ri tasavvur qilishni boshlaydi, boshqalarning u bilan qanday munosabatda bo‘lishini tushunadi, bu esa atrofni idrok etish va bilishni keltirib chiqaradi.

Maktabgacha yoshning oxiriga kelib, bolalarda o‘zini anglashning boshlang‘ich shakllari - bolaning bilishi va uning fazilatlarini, imkoniyatlarini baholash hamda o‘zi uchun o‘z tajribalarini kashf etish rivojlanadi. D.B.Elkonin ta’kidlashicha maktabgacha

yoshdagi bola o‘zini boshqalar bilan ajratishdan o‘zini anglashga, ichki hayotini kashf etishga o‘tadi. Bir so‘z bilan aytganda o‘zini idrok eta boshlaydi. Bolani kattalar va tengdoshlari bilan maxsus tashkil etilgan muloqot jarayoniga qo‘shilishi bolalarning o‘zlari haqidagi g‘oyalarini rivojlantirish uchun sharoit yaratadi.

Ma’lumki, o‘zini anglash va uning asosida shakllangan o‘zini idrok qilish tushunchasi insonning o‘zi, uning motivlari, fazilatlarini, xususiyatlari va shaxsiyatini, barqarorligini va vaqt o‘tishi bilan tuzilishining o‘zgaruvchanligini tavsiflovchi boshqa ko‘rinishlarini anglash jarayonidir. Insonning o‘zi haqidagi g‘oyalar yoki ushbu jarayonning mahsuli bo‘lgan “Men” konsepsiyasi o‘tmishdan kelajakgacha o‘z vaqtida o‘zgarib, rivojlanib boradi. O‘zini idrok etishni shakllantirish g‘oyasi J.Meadning har bir inson tug‘ilishidanoq boshqa odamlar, birinchi navbatda, uning ota-onasi o‘rtasidagi munosabatlarning obyekt ekanligi haqidagi g‘oyasiga asoslanadi.

Shuning uchun har bir bolaning o‘zini anglashi hamda o‘zini idrok etishining dastlabki shakllari, mohiyatiga ko‘ra, u tomonidan kattalar bilan aloqa qilish va birgalikdagi faoliyat jarayonida ongsiz ravishda sintez qilinadi. O‘zining qiyofasi bolalarda bolaning individual tajribasi va boshqa odamlar bilan aloqa qilish tajribasining o‘zaro ta’siri sharoitida shakllanadi. Uch yoshga kelib, ko‘plab bolalar o‘zlarining qobiliyatlari to‘g‘risida juda aniq g‘oyalarga ega bo‘ladilar, shuning uchun individual tajriba faqat katta yoshdagina hal qiluvchi bo‘ladi va maktabgacha yoshdagi bolalarda ahamiyatsiz rol o‘ynaydi, deb hisoblaydigan tadqiqotchilar fikri tasdiqlanmagan. 3-4 yoshda allaqachon o‘zlarining ayrim imkoniyatlarini mustaqil ravishda baholay oladigan va o‘zlarining harakatlarining natijalarini boshqalarning yordamisiz to‘g‘ri taxmin qiladigan, faqat individual tajriba asosida ishlaydigan maktabgacha yoshdagi bolalar bor.

O‘z-o‘zini anglash tushunchasining o‘zgarishi va rivojlanishi insonning o‘zida, uning o‘zgarishi va rivojlanishida u yoki bu darajada voqelikda yuz beradigan o‘zgarishlarni aks ettirishi tubdan muhimdir. Aynan bolalikda, E.Eriksonning fikriga ko‘ra, shaxsda o‘zaro munosabat bolada o‘ziga xos munosabatni shakllantirish uchun ayniqsa muhimdir va ularning ahamiyati uchun mezonlarni tanlashda bir qator cheklovlar mavjud. Bolaligidanoq o‘zini qadrlashning mezonlari inson hayoti davomida o‘zini qo‘llab-quvvatlaydi va ulardan voz kechish juda qiyin.

E.Erikson nuqtayi nazaridan o‘zini anglash konsepsiyasining rivojlanishining ikkinchi bosqichi bir yarim yildan uch-to‘rt yilgacha davom etadi. Ushbu davrda bola o‘zining shaxsiy kelib chiqishi va o‘zini faol harakat qiluvchi mavjudot sifatida allaqachon biladi. Chunki atrof - muhit, o‘zaro munosabatlar bolada ko‘plab

tushunchalarni yuzaga keltirgan bo‘ladi.

Bunday tushunchalarning idrok etilishi bola hayoti uchun mahim ahamiyatga ega. Maktabgacha yoshda bola rivojlanishining asosiy ijobiy natijasi mustaqillik tuyg‘usiga erishishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Усманова Саодат Эркиновна Возможности использования мультимедийных компьютерных программа в развитии детей дошкольного возраста. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46438589> (16 марта, 2022).
2. Takomillashtirilgan “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi T.: 2022